

รายงานการเข้าร่วมโครงการเอพีโอ
22-CL-11-GE-WSP-A: Digital Multicountry Workshop on Rural Tourism for Sustainable Development
ระหว่างวันที่ 24-26 สิงหาคม 2565
ณ ประเทศอินโดนีเซีย

จัดทำโดย นางแก่นศรี ไชยโคตร
ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาชนบทผสมผสานจักราช สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน
วันที่ 25 ตุลาคม 2565

ความเป็นมา

การท่องเที่ยวแนววิถีชนบทมีศักยภาพสูงมากในเขตพื้นที่แถบเอเชีย แปซิฟิก ไม่ว่าจะเป็นด้านทรัพยากรธรรมชาติ และทางด้านวัฒนธรรม โดยองค์การเพิ่มผลผลิตแห่งเอเชีย (เอพีโอ) ได้มีวิสัยทัศน์ให้การสนับสนุนประเทศสมาชิกในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวตามแนวชนบทแบบยั่งยืนในปีค.ศ. 2025 ขณะเดียวกันในรอบทศวรรษที่ผ่านมาหลายภาคส่วนทางด้านการท่องเที่ยวก็มีการขยายเติบโตอย่างมาก แต่จากช่วงวิกฤติสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 สภาพบรรยากาศสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไป ทุกภาคส่วนก็ต้องมีการปรับตัวอย่างมาก เพื่อให้ยังคงดำเนินการได้โดยใช้สื่อด้านดิจิทัลมาสนับสนุน และการสร้างจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหลายพื้นที่ หลายองค์กร

การท่องเที่ยวแนววิถีชนบทที่ยั่งยืนที่ประสบความสำเร็จนั้น ต้องส่งเสริมให้ชุมชนนั้นต้องประกอบด้วยปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการเงิน โดยยังคงรักษาความเป็นตัวตนของตนเองทางด้านวัฒนธรรม และรักษาสภาพแวดล้อมตามวิถีดั้งเดิม สร้างความเข้มแข็งในชุมชนทุกกลุ่มเพศวัย อายุ และอาชีพ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวในชนบทและฟื้นฟูการท่องเที่ยวและการสร้างความยั่งยืนหลังสภาวะโรคระบาด
2. เพื่อรวบรวมตัวอย่างความสำเร็จที่สำคัญของการท่องเที่ยววิถีชนบทแบบยั่งยืน
3. เพื่อตรวจสอบกลยุทธ์และวิธีการที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศสมาชิกเอพีโอ

โดยการอบรมครั้งนี้มีเนื้อหาประกอบด้วย

วันที่ 1: เนื้อหาเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชนบท อธิบายสรุปกรอบแนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชนบทแบบยั่งยืน

วันที่ 2: นำเสนอตัวอย่างกรณีศึกษาจากภูมิภาคเอเชียและภูมิภาคอื่น

วันที่ 3: ปัจจัยในการพิจารณาการท่องเที่ยวชนบทแบบยั่งยืน และแบ่งกลุ่มอภิปรายในกลุ่มประเทศสมาชิกเอพีโอ

การบรรยาย

Mr. Cece Yusuf, Indonesia ได้บรรยายเกี่ยวกับบทบาทของธุรกิจการท่องเที่ยวในการพัฒนาชนบทแบบยั่งยืน โดยพัฒนากรอบนโยบายสำหรับหมู่บ้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย

1. ทักษะของบุคลากร
2. ประสบการณ์ที่พึงพอใจ
3. ความหลากหลายของสินค้าและบริการ
4. การปรับตัวด้านเทคโนโลยี

โดยเน้นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ประกอบด้วย

- สินค้า: ที่มีความสะอาด ปลอดภัยต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเป็นประโยชน์ต่อธรรมชาติ วัฒนธรรมและชุมชน
- การตลาด: ประสบการณ์ที่ได้คุ้มค่างบเงินที่จ่ายไป ค่าใช้จ่ายไม่แพง มั่นใจ เชื่อใจ มีมาตรฐานรับประกัน

หลักสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านการท่องเที่ยว ได้แก่

- มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ ทั้งทางชุมชนและการพัฒนาภูมิภาค

- ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม โดยยังรักษาคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม
- สร้างแรงดึงดูดใจ
- รักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน ลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้น
- นำเทคโนโลยีมาใช้
- มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนเพื่อสร้างประสบการณ์ที่มีคุณภาพ

การพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีหลายปัจจัยได้แก่

- ด้านเศรษฐกิจ: เปิดโอกาสให้ชุมชนขนาดเล็กเข้ามามีส่วนร่วม มิให้มีผลกระทบต่อชุมชน สิ่งแวดล้อม ทางด้าน ธรรมชาติ และวัฒนธรรม
- ด้านสิ่งแวดล้อม: ต้องสามารถสร้างความยั่งยืน มิให้เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมในอนาคต
- ด้านสังคมและวัฒนธรรม: ควรต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ไม่ทำลายคุณค่าทางสังคม และอนุรักษ์วัฒนธรรม ทางสังคม

ปัจจัยและความเสี่ยงในธุรกิจการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

1. ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในหมู่บ้านไม่ทั่วถึง เนื่องจากระบบอินเทอร์เน็ตเข้าไม่ถึง และช้ามาก
2. คุณภาพของบุคลากร ไม่มีทักษะทางด้าน ICT
3. การดึงดูดการท่องเที่ยวจะเป็นฤดูกาล การจัดการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวยังไม่เหมาะสม
4. ระยะเวลาการเข้าถึงยังยากลำบาก

นอกจากนี้ มีนโยบายกองทุนหมู่บ้าน เพื่อนำเงินกองทุนให้ชุมชนกู้ยืมเพื่อพัฒนาตามแผนงานที่ได้ร่วมกันวางไว้ใน การพัฒนาหมู่บ้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งจะมีการแทรกแซงของหน่วยงานภาครัฐ เช่น มีการสนับสนุนการท่องเที่ยวใน อินโดนีเซียจำนวน 159 หมู่บ้านท่องเที่ยว

การพัฒนาบุคลากรเป้าหมายในหมู่บ้านธุรกิจท่องเที่ยว

- สร้างจิตสำนึก และพฤติกรรมดูแลนักท่องเที่ยวที่ดี
- สร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาสินค้าในหมู่บ้าน
- การสร้างเครือข่ายและสินค้า
- การสร้างความเข้มแข็งขององค์กรและความเป็นไปได้ของธุรกิจจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

Positioning Rural Tourism and Agritourism in the Global Tourism Market

Mr. Harro Boekhold MSc F.R.E.S.H. Tourism –the Netherlands

ได้กล่าวถึงความเป็นมาของการท่องเที่ยว และประเภทของการท่องเที่ยวของเนเธอร์แลนด์ มีการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ระดับ นานาชาติ ตั้งแต่ ค.ศ. 1960 ปัจจุบันเป็นอุตสาหกรรมที่ยิ่งใหญ่ระดับโลก ซึ่งมีหลากหลายประเภท สามารถสร้างรายได้ และ สร้างงาน 1 ใน 12 อาชีพในโลก

ความสำคัญของการท่องเที่ยวชนบท

- ปรับปรุงรายได้ครอบครัวของเกษตรกร
- สร้างรายได้ให้เกิดหลากหลาย
- สร้างงานในชุมชน ลดการย้ายถิ่น
- ทำให้ชุมชนในเขตเมืองเข้าใจบทบาทชีวิตฟาร์มในชนบท
- เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์ในชนบท

ในช่วงสถานการณ์โรคระบาดโควิด -19 พฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไปตามมาตรการความปลอดภัยของแต่ละประเทศ ซึ่ง Sandra Carvao Director Market Intelligence & Competitiveness World Tourism Organization (UNWTO) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ดังนี้

- นักท่องเที่ยวต้องการเดินทางระยะใกล้บ้านมากกว่าเดินทางไกล

- ในช่วงสถานการณ์โควิด-19 การท่องเที่ยวแนวธรรมชาติได้รับความนิยมมากขึ้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวต้องการบรรยากาศเปิด
- นักท่องเที่ยวใส่ใจด้านสุขภาพ ความปลอดภัยเป็นนโยบายสำคัญ
- นักท่องเที่ยวสนใจการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริง รวมถึงกิจกรรมด้านสุขภาพที่ดี แข็งแรงสมบูรณ์ ปกป้องสิ่งแวดล้อม
- การท่องเที่ยวสามารถสร้างผลกระทบต่อด้านบวกแก่ชาวชนบทอย่างยั่งยืน ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สร้างงานสร้างอาชีพ เพิ่มมูลค่าด้านการเกษตรและศาสตร์การทำอาหาร โดยกิจกรรมที่นิยมมากที่สุด 3 อันดับคือ การกิน การซื้อสินค้ากับธุรกิจขนาดเล็ก 55% การท่องเที่ยวแหล่งวัฒนธรรม 42% และการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติ คิดเป็น 40%

นอกจากนี้ Dr. Vitria จากประเทศอินโดนีเซีย ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับประสบการณ์และความสงบของการท่องเที่ยวหมู่บ้านในอินโดนีเซีย เป็นแนวความคิดเกี่ยวกับการได้เห็น รู้สึก ค้นหา และสร้างประสบการณ์ ใน 3 ด้านหลักคือ ด้านวัฒนธรรม ด้านธรรมชาติ และด้านความคิดสร้างสรรค์ โดยสร้างความโดดเด่นด้านโปรแกรม กิจกรรม ด้านเป้าหมายการตลาด และการสร้างแบรนด์สินค้า การโฆษณาและการขาย เพื่อโปรโมทโปรแกรมหรือกิจกรรม รวมถึงการบอกกล่าวเรื่องราวยุทธศาสตร์ 3 C ที่ Dr. Vitria พูดถึงนั้นน่าสนใจมาก ซึ่งได้แก่

- Commitment ข้อตกลงร่วมกัน โดยเริ่มจากระดับรากหญ้า
- Competence ความสามารถในการแข่งขัน ค้นหาผู้ชนะด้านการท่องเที่ยวระดับหมู่บ้าน
- Change Agent ผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยมีการฝึกอบรมพัฒนาบุคลากรรุ่นต่อรุ่น

การสร้างความเป็นเอกภาพของสินค้า ซึ่งเป็นจุดขายที่ดีในการแข่งขัน สังคมการสื่อสารมีอิทธิพลอย่างมาก อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถึงเวลาที่ต้องเปลี่ยนแปลงโดยนำระบบดิจิทัลมาเสริมสร้างประสิทธิภาพให้มากขึ้น การท่องเที่ยวกลุ่มชนเผ่า เป็นตัวอย่างกิจกรรมที่ชุมชนมีส่วนร่วมสร้างสรรค์และสืบสานวัฒนธรรมของตนเองเป็นที่น่าสนใจยิ่งนัก เช่น สอนทำอาหาร ร่วมกิจกรรมกับชุมชน สร้างประสบการณ์ร่วมกัน การสร้างจุดดึงดูดความสนใจ เช่น เครื่องจักสาน การถักทอผ้า และการปรุงอาหาร เป็นต้น รู้สึกประทับใจการบรรยายของวิทยากรมาก เข้าใจง่าย และได้ประโยชน์สามารถนำไปใช้ประโยชน์กับการท่องเที่ยวชนบทภายในประเทศได้

ตัวอย่างกรณีศึกษาที่ประทับใจ

การจากเข้าร่วมกิจกรรมอบรมประทับใจกรณีศึกษาของ Peresak กลุ่ม Bonjeruk ชาวนาของอินโดนีเซียมาก เป็นการผลิตความสวยงามของธรรมชาติในพื้นที่ ร่วมกับวัฒนธรรมประเพณีได้อย่างลงตัว มีการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็ง เป็นเอกลักษณ์ และถ่ายทอดสู่นักท่องเที่ยวตามแบบฉบับวิถีชีวิตของตนจนได้รับรางวัลการันตีมากมาย เป็นที่น่าชื่นชมอย่างยิ่งที่ชาวบ้านยังคงรักษาอาชีพ วัฒนธรรมประเพณี ความเป็นอยู่ และยังคงสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวอีกด้วย เหตุผลที่ชอบมากเพราะเราเกิดมาเป็นลูกชานา แต่พบว่าชาวนาส่วนใหญ่ในไทยไม่ได้ต้องการให้ลูกตนเองสืบทอดอาชีพนี้ โดยมองว่าเป็นอาชีพที่ลำบาก จึงผลักดันให้ลูกไปเรียนเพื่อประกอบอาชีพอื่นๆ แทน ดังคำอวยพร “ให้เจ้าเรียนสูงๆ จบออกมาจะได้เป็นเจ้าคนนายคน”

หมายเหตุ : สิ่งที่น่าเสียดายก็คือ การอบรมครั้งนี้เป็นระบบออนไลน์ เป็นช่วงฝนตกอย่างหนักทำให้การสื่อสารขาดหาย ระบบสัญญาณไม่เสถียร ได้ยินไม่ชัดเจน ทำให้ไม่สามารถรับฟังวิทยากรได้อย่างเข้าใจชัดเจน

อีกกลุ่มที่น่าสนใจคือกรณีศึกษา The Kahawa Shamba Project ที่ Mr. Harro จากประเทศเนเธอร์แลนด์ นำเสนอซึ่งเกี่ยวข้องกับกรณีศึกษาดังกล่าวบนพื้นฐานกิจกรรมด้านการเกษตรซึ่งสร้างแรงดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยว เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวพบปะเกษตรกรและเรียนรู้กระบวนการผลิตสินค้าและร่วมกระบวนการผลิตหรือร่วมใช้ชีวิตแบบชนบท แล้วมาเริ่มหาความต้องการของแต่ละกลุ่มคนใน 3 กลุ่ม ได้แก่ เกษตรกรชาวสวนกาแฟ บริษัททัวร์ และองค์กรเอกชน สาธารณประโยชน์ ก่อนการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีในการทำงานร่วมกัน ไม่ได้เริ่มกิจกรรมเพียงเพราะมีทุนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น จึงเกิดเป็น Coffee Tour ที่เป็นเอกลักษณ์ และยังคงพัฒนาต่อเป็นแคมป์ที่พัก และกิจกรรมอย่างอื่น ๆ ตามมาสร้างรายได้ให้กับชุมชน

การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม (Group Discussion)

ในการอบรมครั้งนี้ได้แบ่งกลุ่มอภิปรายในกลุ่มประเทศสมาชิกเอพีโอที่เข้าร่วมโครงการเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลในการพิจารณาการท่องเที่ยวชนบทแบบยั่งยืน โดยแบ่งเป็น 10 กลุ่มละ 4-5 คน ข้าพเจ้าอยู่กลุ่มที่ 7 ร่วมกับ Rosana, Mohd Arman, Remy และ Amita โดยสามารถสรุป SWOT ได้ดังนี้

ความท้าทาย

- ขาดการติดตามประเมินผลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชนบท
- ไม่มีแผนแม่บทในการดำเนินงาน
- ขาดทักษะในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว
- ขาดการตัดสินใจ
- ระบบเศรษฐกิจถูกแทรกซึมจากนักลงทุนในเขตเมือง

จุดแข็ง

- มีเอเจนซีสนับสนุนด้านการท่องเที่ยว
- มีนโยบายด้านการท่องเที่ยว

จุดอ่อน

- ไม่มีวิธีการประเมิน
- ขาดจุดขายที่เป็นเอกภาพ
- ไม่มีการควบคุมทรัพยากรในชนบท
- ไม่มีกฎระเบียบในการควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

โอกาส

- ใช้หน่วยงานภายนอกประเมินการท่องเที่ยวแบบชนบท
- มีหลากหลายองค์กรเข้าร่วมกิจกรรมทั้งเอกชน รัฐบาล NGO เป็นต้น
- มีกฎระเบียบของกลุ่มชนเผ่า

ความเสี่ยง

- ภัยพิบัติทางธรรมชาติ
- ความเสียหายที่เกิดจากการพัฒนาและการค้าแบบใหม่

แนวทางในการปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา

- ประชุมปรึกษาหารือกับหลากหลายองค์กรเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด
- ทำงานร่วมกันเพื่อประเมินการท่องเที่ยวเชิงชนบท
- พัฒนาแผนแม่บทด้านการท่องเที่ยววิถีชนบทให้ครอบคลุมด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม
- จัดการอบรมให้ความรู้และให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิคการจัดการให้ชุมชนท่องเที่ยวชนบท

ประโยชน์ที่ได้รับและการขยายผลจากการเข้าร่วมโครงการ

การเข้าร่วมโครงการครั้งนี้มีประโยชน์มาก โดยแบ่งเป็น

- ประโยชน์ต่อตนเอง
การเข้าร่วมอบรมครั้งนี้ได้สร้างโอกาสในการพบเจอเพื่อนใหม่ สร้างเครือข่ายในการติดต่อหาความช่วยเหลือ และได้พัฒนาทักษะทางด้านภาษาอังกฤษ
- ประโยชน์ต่อหน่วยงานต้นสังกัด
สร้างโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชนบทเพิ่มมากขึ้น ในการทำงานร่วมกับชุมชนในพื้นที่ต่างๆ เพื่อส่งเสริมพัฒนาเป็นหมู่บ้านตัวอย่างด้านการท่องเที่ยวเกษตร หรือด้านศิลปวัฒนธรรมอื่นๆ เพื่อเป็นฐานในการสร้างอาชีพและรายได้
- กิจกรรมการขยายผลที่ได้ดำเนินการภายในระยะเวลา 60 วันนับจากวันสุดท้ายของโครงการ
หลังจากการอบรมได้มีการพบปะพูดคุยและบรรยายให้แก่กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มชาวบ้านผู้ผลิตสินค้าชุมชนจากตำบลหนองพลวง ตำบลจ๊กราช ตำบลทองกลาง และตำบลสีสุก จำนวน 50 คน ถึง

แนวทางการผลิตสินค้าที่โดดเด่น รักษาสิ่งแวดล้อม แนวทางการตลาดทั้งออฟไลน์ ออนไลน์และการบริหารจัดการ

- กิจกรรมการขยายผลที่จะดำเนินการภายใน 6 เดือนหลังเข้าร่วมโครงการ
- การจัด Rural Tour ให้คณะครูงานเยี่ยมชมการผลิตขนม การทอเสื่อกก การทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ กลุ่มจักสาน และศึกษาทุ่งหนองนาโมเดลที่ตำบลหนองพลวง ตำบลหนองขาม และตำบลจักราช
- จัดศึกษาดูงานให้กลุ่มสตรีเพื่อเยี่ยมชมกลุ่มแม่บ้านสตรีที่ดำเนินงานประสบผลสำเร็จเพื่อสร้างแรงจูงใจเยี่ยมชมการบริหารจัดการด้านต่างๆ เพื่อนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์กลุ่มให้เจริญพัฒนาต่อไป